

ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.16522362>

Науково-дослідницька діяльність здобувачів вищої освіти

Стефанюк Галина Василівна,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-4143-9146>

Прийнято: 14.07.2025 | Опубліковано: 28.07.2025

***Анотація.** Дослідження спрямоване на ознайомлення з теоретичними аспектами науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти та практичною її реалізацією в навчальному процесі та поза його межами. **Метою** статті – дослідити складові науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти, що формують їхню професійну компетентність. **Методологія дослідження** ґрунтується на принципах науковості, об'єктивності та всебічності. Авторкою використано логічний та системно-структурний методи наукового пізнання, а також аналіз і синтез. **Наукова новизна дослідження.** На основі аналізу теоретичних аспектів студентської науково-дослідницької роботи зроблено спробу комплексно охарактеризувати та систематизувати інформацію з її організації в закладі вищої освіти. **Висновки.** У процесі роботи авторка дійшла висновку, що поряд з теоретичним осмисленням поняття «науково-дослідницька діяльність*

студента» важливою є інтерпретація її реалізації у професійній діяльності. Організація вказаного виду діяльності студента як суб'єкта навчального процесу сприяє розширенню його світогляду, дає знання з теорії і методики науково-пошукової роботи. Майбутній фахівець повинен вміти реалізувати свої наукові знання і практичні вміння, здобуті під час виконання наукових проєктів у вищому навчальному закладі, у професійній діяльності. Власне тому актуальним є навчання студентів основним аспектам наукової та дослідницької діяльності для майбутньої її фахової реалізації.

Ключові слова: науково-дослідницька діяльність, науковий результат, суб'єкт пізнання, здобувач вищої освіти, навчальний процес.

Research activities of students of higher educational institutions

Galyna Stefanyuk,

Associate Professor, Candidate of Historical Sciences (Ph.D.), Department of History of Central and Eastern Europe and special branches of historical science,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-4143-9146>

Abstract. *The study is aimed at getting acquainted with the theoretical aspects of scientific research activity of higher education students and its practical implementation in the educational process and outside of it. The purpose of the article is to investigate the components of the scientific and research activities of higher education students that form their professional competence. The research methodology is based on the principles of scientific, objectivity, and comprehensiveness. The author used logical and systemic-structural methods of*

scientific knowledge, as well as analysis and synthesis. Scientific novelty of the research. Based on the analysis of theoretical aspects of student research work, an attempt was made to comprehensively characterize and systematize information regarding its organization in a higher educational institution. In the process of work, the author concluded that, along with the theoretical understanding of the concept of "students' scientific and research activity", the interpretation of its implementation in professional activity is important. The organization of this type of activity of the student as a subject of the educational process contributes to the expansion of his worldview, provides knowledge of the theory and methodology of scientific research. The future specialist must be able to implement their scientific knowledge and practical skills, acquired during the implementation of scientific projects in a higher educational institution, in professional activities. That is why it is important to teach students the basic aspects of scientific and research activities for their future professional development.

Keywords: *scientific research activity, scientific result, subject of knowledge, higher education student, educational process.*

Постановка проблеми. Здобувач вищої освіти під час навчання здійснює науково-дослідницьку діяльність. Вона є необхідною для саморозвитку та самоорганізації при виконанні поставлених завдань. Навчання студента організації цього виду діяльності актуальне з огляду на те, що вона є важливим засобом їхньої фахової реалізації.

Науково-дослідницька діяльність – це інтелектуальна практична робота, яка вимагає певних компетентностей. Під час навчання у вищому навчальному закладі здобувач освіти має можливість здобути теоретичні знання під час вивчення навчальної компоненти «Теорія і методика наукових досліджень» і, поряд з тим, інтегрує їх при виконанні науково-дослідницьких проєктів –

реферативних, курсових та дипломних робіт, а також підготовці студентських публікацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографія досліджуваної проблематики представлена працями І. Варава [1], О. Крушельницької [2], Г. Стефанюк [3], Л. Ткачук [4], Г. Цехмістрової [5], В. Шейка і Н. Кушнарєнко [6] та інших. Зокрема, І. Варава на основі аналізу законодавчо-нормативної бази та наукової літератури інтерпретує поняття «наукова діяльність» та «дослідницька діяльність», а також аналізує організацію науково-дослідницької роботи. Погоджуємося з формулюванням авторки теоретичних аспектів науково-дослідницької діяльності, однак вказуємо на відсутність важливих складових – ролі керівника й наукової комунікації. Дослідники Г. Стефанюк, О. Крушельницька, В. Шейко і Н. Кушнарєнко, Г. Цехмістрова акцентують увагу на теорії та методиці наукових досліджень, які вивчаються здобувачами вищої освіти в рамках навчальної компоненти. В дослідженні Л. Ткачук проаналізовано систему науково-дослідної роботи студентів як основи формування їхньої професійної компетентності. У публікації Т. Медведовської [7] зроблено акцент на світогляд, мислення, що розвиваються студентами в процесі пошукової роботи. Однак, варто було б конкретизувати на наукових результатах здобувачів вищої освіти. На системності задля ефективності науково-дослідницької діяльності студентів-магістрантів, що передбачає чіткі цілі й завдання, вказує А. Пригодій [8]. Дослідники М. Головова та Ю. Єрмак [9], на основі аналізу науково-педагогічних джерел, характеризують етапи дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти, зазначаючи, що її ефективність залежатиме від теоретичних знань. Огляд методів й методики науково-дослідницької діяльності, а також її організацію у вищому навчальному закладі, охарактеризовано Н. Самойленко [10]. Авторкою проаналізовано сутність теоретичних знань та практичних навичок

щодо проведення пошукової роботи й виконання дослідницьких проєктів, а В. Сидоренко [11] зосередилась на організації власне науково-педагогічних досліджень.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявні численні публікації з організації дослідницької діяльності студентів, у наукових студіях досі існують певні аспекти, які потребують подальшого дослідження. Зокрема, необхідним є аналіз основних елементів науково-пошукової роботи, до якої кожен студент як суб'єкт здобуття вищої освіти, має бути залучений. В даному контексті, зважаючи, що отримані компетентності будуть реалізовуватися у професійній діяльності, актуальною проблемою є навчання студентів процесу наукового пізнання і отримання наукових результатів у різних їх видах та формах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є проаналізувати елементи науково-дослідницької діяльності студентів, що є складовими освітнього процесу й ті, що виконуються поза навчальним часом, з'ясувати основні принципи її реалізації на рівні здобувача вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науково-дослідницька діяльність студентів реалізується у вищому навчальному закладі, виходячи із її значення і важливості як фундаменту вищої освіти. Саме тому цьому виду роботи здобувачів вищої освіти професорсько-викладацьким складом вузу приділяється особливий акцент з метою залучення студентства до науково-дослідницької діяльності у різних її проявах – у навчальній та позааудиторній, індивідуальній та колективній роботі. Як зазначає Г. Пономарьова, ще В. Вернадський, котрий, аналізуючи роботу викладача вищої школи в «Листах про вищу освіту» (1913 р.), наголошував: «У вузі наукова робота така ж важлива, як і навчальна, і з цією останньою взаємопов'язана і переплетена... Лише поступово усвідомлення нерозривності наукової роботи з правильно

поставленим викладанням у вищій школі стає пануючим в академічному середовищі» [11].

Як вже зазначалося, науково-дослідницька діяльність студентів у вузі є складовою їхньої професійної підготовки. Вона складається з двох взаємопов'язаних елементів – по-перше, навчання здобувачів вищої освіти елементам цього виду роботи, їхній методиці та організації; по-друге – виконання наукових проєктів, зокрема реферативних, курсових, дипломних робіт, написання статей і тез виступів на конференціях. Вказані сегменти реалізуються через напрямки діяльності студентів як суб'єктів вищої освіти, зі знанням методико-організаційних засад науково-дослідної діяльності, що сприятиме орієнтації в процесі наукового пізнання. Дослідники В. Шейко та Н. Кушнарєнко визначають три напрямки науково-дослідницької діяльності студентів: 1) науково-дослідницька робота, що здійснюється у межах навчального процесу; 2) науково-дослідницька діяльність, що виконується поза навчальним процесом; 3) науково-організаційні заходи [12, с. 27].

Важливо відзначити, що науково-дослідницька робота, яка виконується у межах навчального процесу, передбачена освітньою програмою і є обов'язковою до виконання кожним здобувачем вищої освіти. Зокрема, це виконання курсових проєктів і дипломних робіт за першим (бакалаврським) та другим (магістерським) рівнем вищої освіти, підготовка до семінарських занять, виконання різних видів самостійної роботи, що містять елементи пошукової діяльності, підготовка завдань дослідницького характеру при проходженні виробничої практики. Науково-дослідницька діяльність, що виконується поза навчальним процесом, не є обов'язковою і реалізується на ініціативності здобувачів вищої освіти. До неї відносимо участь студентів у роботі наукових гуртків та проблемних груп, рекламна, профорієнтаційна та лекторська діяльність, написання наукових статей і тез доповідей, залучення

обдарованих здобувачів освіти до виконання держбюджетних тем кафедри, конкурсів. Науково-організаційна робота студентської молоді здійснюється також за їхнім бажанням. Вона включає виступи на радіо, телебаченні, в пресі, організацію тематичних вечорів і розробку сценаріїв до звітів художньої самодіяльності факультету тощо.

Формами наукової діяльності здобувачів вищої освіти, в залежності від її характерних ознак, є навчально-наукова та науково-дослідницька робота. Кожна з вказаних форм має, безумовно, елементи пошукової роботи, що характеризує самостійність її виконання студентом. Перший вид передбачає написання реферативних та курсових робіт, підготовку до семінарських і контрольних занять, виконання індивідуальних завдань в рамках виробничої практики чи навчальних компонент та інші. Другий вид реалізується через підготовку кваліфікаційних (дипломних) робіт, наукових статей і тез доповідей. В даному контексті І. Варава зауважує: «Науково-дослідницькі форми представлені у діяльності студентів, що виконується в позанавчальний час, зокрема у межах роботи студентських гуртків, наукових товариств, проєктних та грантових тем тощо. При цьому зауважуємо, що курсові, дипломні роботи та проєкти можна також вважати науково-дослідницькими, оскільки функція керівника в діяльності студента обмежується консультаціями, тобто студент виявляє себе як самостійна одиниця наукової діяльності і несе відповідальність за її результат» [13, с. 249]. Оскільки науковий результат є новим знанням, здобутим в процесі науково-дослідницької діяльності, то важливим є самостійність його отримання і, що найважливіше, без ознак плагіату чи інших форм академічної недоброчесності.

Науково-дослідницька діяльність здобувачів вищої освіти проводиться під керівництвом викладача. Правильно організовані взаємовідносини між

керівником і здобувачем вищої освіти сприятимуть ефективності наукової роботи. Дотримуємося точки зору науковців О. Риболова, О. Іваницької, І. Іваницького та В. Гаврильєва, що «запорука успіху полягає в толерантності та демократичності цих відносин. Викладач не може нав'язувати свої погляди на наукову проблему та напрями її розв'язання, обмежувати наукові інтереси студента. Він має тільки вказати шлях, окреслити горизонт, запропонувати методи наукового пошуку» [14]. Отож, роль викладача у формуванні теоретичних і методичних компетентностей наукової роботи здобувача вищої освіти є ваговою. У процесі науково-дослідницької діяльності він допомагає студенту сформувати власний науковий ідеал й створити передумови для власного саморозвитку й самореалізації. «Мистецтво керівництва науково-дослідною роботою студентів є органічною складовою професіоналізму викладача, який повинен мати нестандартний погляд, володіти глибоким аналітичним мисленням, відзначатися етикою в спілкуванні, мати дар вести за собою молодих науковців не силою наказів чи влади, а силою свого інтелекту, аргументів і переконливого слова» [15, с. 493]. В даному контексті важливим є встановлення партнерських відносин між викладачем і здобувачем вищої освіти в організації системної науково-дослідницької діяльності.

Пошукова робота сприяє формуванню інтересу до інтелектуальної і практичної діяльності, підвищує наукову активність студентів і є вагомим компонентом їхньої професійної підготовки. Вона має бути постійною і безперервною. «Плавний перехід від простих форм НДРС до більш складних дозволяє студентові розвиватися плавно і гармонійно, допомагає йому набирати сили для того, щоб піднятися на наступну ступінь науки, не зазнаючи при цьому надмірних навантажень» [16]. Розвивати інтерес варто з першого року навчання у вищому навчальному закладі. Починати його потрібно з теоретичних основ організації наукових досліджень, роблячи акцент на вміння

працювати з науковою літературою. Поступово науково-дослідницька діяльність має ускладнюватися: від написання реферативних робіт, складання бібліографічних списків до певних тем, написання тез доповідей на конференціях і засіданнях наукових гуртків до виконання кваліфікаційних робіт. Водночас зауважимо, що всі види наукових результатів характеризуватимуть науковий імідж студента.

Наукова робота – це дослідження з метою одержання наукового результату [17]. Завданням викладача є скерувати здобувача вищої освіти на апробацію і публікацію наукових результатів з метою забезпечення їхньої авторитетності та заохочення до пошукової діяльності. Наукова комунікація студента сприяє впровадженню результатів студентських робіт у практику, публікуванню статей, тез доповідей у наукових збірниках. Тому акцентуємо на тому, що «важливості набуває система обміну науковою інформацією на різних етапах здійснення наукового дослідження» [18].

Виходячи з перспективності щодо подальшого працевлаштування випускників вищого навчального закладу, потрібно актуалізувати зв'язок змісту науково-дослідницьких робіт студентів з потребами їх майбутньої професійної діяльності. Упродовж навчання здобувач вищої освіти має адаптуватися до сучасних реалій, а його наукові компетентності мають бути вагомими у фаховій реалізації. Тому у вищому навчальному закладі має бути створена «дієва системи підтримки обдарованої студентської молоді, більш широкий розвиток форм науково-дослідницької діяльності студентства, орієнтованих на перспективні науково-технічні напрями, становлення ефективної молодіжної науки» [19].

Висновки. Отже, науково-дослідницька діяльність студентів є невід'ємною складовою освітнього процесу. Вона реалізується в рамках інтеграції у навчальний процес при здобутті вищої освіти. Вона реалізується

як в межах навчального процесу і є обов'язковою до виконання здобувачем вищої освіти, так і поза ним, яку студенти здійснюють за власною ініціативою. Це особистісна й соціально значима інтелектуальна творча діяльність, яка забезпечується теоретичними знаннями і практичними вміннями формувати наукові результати. Цей вид роботи студентів має бути перспективним і тісно пов'язаним з майбутньою професійною реалізацією випускників вищої школи. Професійна компетентність майбутнього фахівця формується в рамках реалізації елементів науково-дослідної роботи, що містяться майже у всіх видах та формах освітнього процесу. У процесі наукового пізнання та отримання відповідних результатів студенти накопичують знання з організації науково-дослідницької діяльності, її методологічної складової, наукової комунікації, що забезпечує вміння презентувати результати досліджень.

Перспективними для подальших досліджень є вивчення шляхів урізноманітнення науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти, зокрема, наповнення її новим змістом, який може бути реалізованим через створення наукових шкіл із залученням до них здобувачів вищої освіти, підвищення якості інформаційного забезпечення, проведення наукових пікніків, організації міжуніверситетських студентських наукових проєктів, створення форм певного стимулювання їхньої дослідницької роботи.

Список використаних джерел

1. *Вправа І. Особливості науково-дослідницької діяльності студентів як суб'єктів вищої освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Київ; Вінниця, 2018. С. 247–250.

2. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень. Київ: Кондор, 2006. 206 с.
3. Стефанюк Г.В. Теорія і методика наукових досліджень та основи академічного письма. Інструктивно-методичні матеріали для студентів денної і заочної форм навчання спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)». Івано-Франківськ, 2024. 144 с.
4. Ткачук Л. В. Науково-дослідницька діяльність студентів – умова формування їх професійної компетентності. Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції «Ефективні технології навчання та виховання в контексті Болонського процесу» 18-19 квітня 2013 р. Донецьк: ТОВ «Видавничо-поліграфічне підприємство «Промінь», 2013. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/1733/1/NAUKOVO-DOSLIDNYTsKA%20_ROBOTA%20_STUDENTIV%20%E2%80%93%20UMOVA_%20FORMUVANNI_%20YiKh_%20PROFESIINOI%20_KOMPETENTNOSTI.pdf (дата звернення: 20.05.2025).
5. Цехмістрова Г. С. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. 2-ге вид., доповн. Київ: Слово, 2012. 352 с.
6. Шейко В. Кушнарєнко Н. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Київ: Знання, 2004. 307 с.
7. Медведовська Т. Науково-дослідницька діяльність студентів закладів вищої освіти. *Л'ОГОЕ. Збірник наукових праць*. 2024. URL: <https://archive.logos-science.com/index.php/conference-proceedings/article/view/2362> (дата звернення: 10.05.2025).
8. Пригодій А. Організація науково-дослідницької діяльності майбутніх педагогів професійного навчання. *Вісник національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г. Шевченка*. Том 180 №24. 2023. С.39–43.

9. Головкова М., Єрмак Ю. Науково-дослідницька діяльність здобувачів вищої освіти. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки: теорія та практика*. Том 2 №1. 2021. С. 117–123.
10. Сидоренко Н. Методологія і методи наукових досліджень: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО, 2024. 150 с.
11. Пономарьова Г.Ф. Науково-дослідна робота студентів у ВНЗ як складова їх професійної підготовки. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Вип. XXIV. Харків, 2010. С. 138 – 145.
12. Шейко В. Кушнарєнко Н. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. К.: Знання, 2004. 307 с.
13. Варава І. Особливості науково-дослідницької діяльності студентів як суб'єктів вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Київ; Вінниця, 2018. С. 247–250.
14. Риболов О.В., Іваницька О.С., Іваницький І.О., Гаврильєв В.М. Науково-дослідна робота студентів і роль викладача в її становленні. URL: <https://repository.pdmu.edu.ua/bitstreams/6a1c192a-9477-4f96-94c3-b4379d2c8c34/download> (дата звернення: 20.05.2025).
15. Чуйко О. В. Психологічна підготовка викладачів до діяльності в умовах інноваційної освіти. *Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти: матеріали третіх Ірпінських міжнародних науково-педагогічних читань*. Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2005. С. 492–496.
16. Організація науково-дослідницької діяльності студента. URL: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%B5%D0%BD%D0%B

F%20%D1%80%D1%83%D0%B4%D1%8C/page23.html (дата звернення: 20.05.2025).

17. Закон України про наукову і науково-технічну діяльність. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 12.05.2025).

18. *Варава І. Особливості науково-дослідницької діяльності студентів як суб'єктів вищої освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Київ; Вінниця, 2018. С. 247–250.

19. Ткачук Л. В. Науково-дослідницька діяльність студентів – умова формування їх професійної компетентності. Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції «Ефективні технології навчання та виховання в контексті Болонського процесу» 18–19 квітня 2013 р. Донецьк: ТОВ «Видавничо-поліграфічне підприємство «Промінь», 2013. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/1733/1/NAUKOVO-DOSLIDNYTsKA%20_ROBOTA%20_STUDENTIV%20%E2%80%93%20UMOVA_%20FORMUVANNI_%20YiKh_%20PROFESIINOI%20_KOMPETENTNOSTI.pdf (дата звернення: 21.05.2025).